

MUZEJ REZIJANSKIH LJUDI ZA REZIJANJSKE LJUDI IN REZIJANŠČINO

Bil je svečan trenutek, ko so 14. oktobra leta 2017 z govori in rezijansko glasbo na Solbici odprli vrata novega Muzeja rezijanskih ljudi.

Odprtja muzeja na Solbici so se udeležili številni domačini ter zastopniki domačih ustanov ter institucij iz Trsta, Gorice in Videmske pokrajine ter Slovenije, ki so zaželeli muzeju uspešno delovanje. Zastopnika domačih kulturnih delavcev, Luigia Negro in Sandro Quaglia, sta se med drugim zahvalila vsem, ki so na katerikoli način pripomogli k uresničitvi kulturnega centra. Prva etnološka zbirka *Nas̄ muzeo*, ki so jo uredili leta 1998 v montažni hišici v Bili, vsebuje približno 500 predmetov, nato pa je število dokumentov, fotografij in drugih predmetov, ki so jih z veseljem prispevali domačini, močno naraslo in šteje zdaj že tisoč enot. Po blagoslovu domačega župnika sta Luigia Negro in Sandro Quaglia z Očenašom v rezijanščini prosila za blagoslov za Rezijo, rezijanske ljudi in rezijanski jezik. Prvi zapis v rezijanščini je Očenaš iz 18. stoletja, ki je na ogled v cerkvi na Ravanci.

Muzej rezijanski ljudi ohranja materialno kulturno dediščino, že prva razstava pa nakazuje, da je pozornost prav tako namenjena nesnovni – duhovni dediščini, ljudskemu pripovednemu izročilu in domači rezijanski govornici.

Tjaša Gruden ugotavlja, da so bili Rezijani podobno kot Benečani zaradi svoje obrobne lege ločeni od slovenskega jezikovnega prostora, od katerega jih je ločila tudi državna meja. Zato niso aktivno sodelovali pri procesih, ki so v obdobju od leta 1500 do 1918 privedli do enotnega knjižnega jezika, ki je bil osnova za oblikovanje enotne slovenske narodne kulture in identitete. Prav zaradi tega Rezijani obvladajo le narečno zvrst svojega maternega jezika. Med šolanjem pridobijo le znanje italijanščine, medtem ko v stikih z zahodnimi sosedi uporabljajo furlanščino. Prav zaradi tega v glavnem ne poznajo slovenskega knjižnega jezika, posledica tega pa je tudi slabo poznavanje širše slovenske politične, socialne in kulturne stvarnosti, zaradi katerega govorec rezijanskega narečja ne more izoblikovati zavesti o pripadnosti širši slovenski jezikovni skupnosti. Zato na stopnji lokalne in kulturne zavesti ostajajo vezani na lastno narečje, ki se ji pridružuje italijanska državna zavest (Spletni vir 1).

Jezikoslovci prvotno obliko rezijanščine uvrščajo med severna slovenska narečja, na osnovi mlajših jezikovnih pojavov pa jo zdaj uvrščajo v primorsko narečno skupino. Na jezikovno podobo rezijanščine so vplivali tudi stiki z romanskimi jeziki, najprej s furlanščino, pozneje pa s knji-

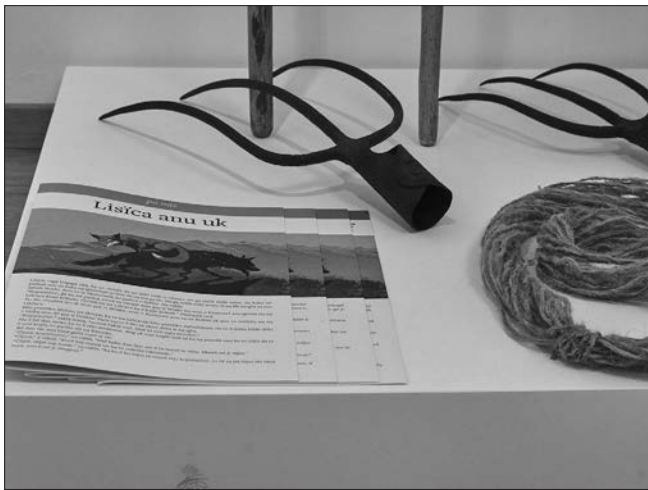
žno italijanščino. Slovnica sledi slovenski, tako da ima rezijansko narečje tudi dvojino, tri spole, šest sklonov, tri osebe za spreganje glagolov, značilna pa je tudi odsotnost členka (prav tam).

Matej Šekli ugotavlja, da je rezijanščina sociolingvistično opredeljena kot slovenski knjižni/standardni mikrojezik (v slovenistiki je bolj uveljavljen termin pokrajinski ali krajevni knjižni jezik), ki na lokalni ravni zaradi odsotnosti »krovnega« slovenskega knjižnega/standardnega jezika opravlja vlogo knjižnega jezika z zelo omejenim naborom funkcijskih zvrsti (Šekli 2015, 206).

Pisna rezijanščina se je dokončno izoblikovala v devetdesetih letih 20. stoletja (čeprav je že prej obstajalo knjižno izročilo, prvi zapis v rezijanščini je Očenaš iz 18. stoletja). Nalogo za sestavo uradnega pisnega koda so zaupali nizozemskemu jezikoslovcu Hanu Steenwijku, ki je Rezijanom priskrbel pravopis (1994), prvi del slovnice (1997 in 1999) in pravopisni slovar (2005). Glavni težavi problema standardizacije rezijanščine sta bili izbira črkopisa (sprejet je bil slovenski način zapisovanja soglasnikov vključno s šumniki in sičniki) in premagovanje razlik med posameznimi krajevnimi govori (Spletni vir 1). Standardna rezijanščina se v pisni obliki pojavlja predvsem v publikacijah za šolsko populacijo, v člankih, objavljenih v lokalnem laičnem in verskem tisku, v radijski oddaji, zapisih ljudskih in avtorskih besednoumetnostih besedil, priložnostno pri cerkvenih obredih ter občasno tudi na javnih dopisih in oglasih. Steenwijkovo standardno rezijanščino v svojih publikacijah uporabljajo kulturna društva Circolo Culturale Resiano Rozajanski dum, Associazione Culturale Museo della Gente della Val Resia, Coro Rože Májave in Gruppo Folkloristico Val Resia. Zakonska podlaga za pojavljanje rezijanščine v javnosti so zaščitni zakoni za slovensko jezikovno manjšino v Italiji. (Šekli 2015, 210).

Kljub temu pa »slovensko« zapisovanje rezijanščine ni splošno sprejeto, kot je pokazala tudi odločitev rezijanske občinske uprave, ki je dala postaviti nove table z italijanskim načinom zapisovanja imen krajev. Poitalijančeno obliko zapisovanja je sam župan Chinese že pred tem redno uporabljal (Spletni vir 1). Največja novost Chinesejevega pravopisa je zapisovanje glasu [z] z grafemom <ś> in glasu [c] na »italijanski« način z grafemom <z> (rösä, myšä, lyszä). Publikacije zgoraj imenovanih kulturnih društev ostajajo še naprej v Steenwijkovem pravopisu (Šekli 2015, 211). Rezijansko narečje je že v 19. stoletju raziskoval poljsko-ruski jezikoslovec Jan Niecilsaw Baudouin de Cour-

* Martina Piko-Rustia, mag. filozofije, znanstvena vodja inštituta, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Viktringer Ring 26, 9020 Celovec, Avstrija; piko@ethno.at.

Snovna in nesnovna dediščina v Muzeju rezijanskih ljudi na Solbici.
Foto: Peter Rustia, 14. 10. 2017.

tenay, ki pa mu avtorji publikacije očitajo, da se je v svojih prvotnih, sicer natančnih študijah, mogoče tudi zaradi vpliva Vuka Karadžića in panslavizma, ki je nasprotoval razvoju slovenskega knjižnega jezika, zmotil, ko je rezijanščino uvrstil kot mali slovansko-turanski jezik brez povezanosti s slovenščino (pozneje je tudi sam uvidel svojo zmoto) (Spletni vir 1). Štirinajstega junija 2017 sta dva raziskovalca z Ruske akademije znanosti v Moskvi obiskala Rezijo, kjer sta se pozanimala za glavne rezijanske navade iz preteklosti in navade, ki so še žive med prebivalstvom. Ob upoštevanju člankov, ki so jih objavili domači dnevnik in v katerih so avtorji namigovali na tesnejšo sorodnost med rezijanskim narečjem in ruščino, ruska raziskovalca glede izvora rezijanskega narečja menita, da je očitno slovenskega izvora (Spletni vir 2).

Preživetje rezijanščine je poleg družbenopolitičnega odvisno predvsem od gospodarskega razvoja. Ker v dolini ni delovnih mest, se ljudje izseljujejo, število prebivalcev nenehno pada, ljudje se v Rezijo vračajo ob koncu tedna. Letošnji glavni praznik v Reziji, Šmarno mišo na Ravanci na dan Marijinega vnebovzeta 15. avgusta, je sooblikoval škof Rode. Uglednega gosta iz Slovenije so na Ravanci pozdravili člani folklorne skupine Val Resia in domači župan Sergio Chinese; Rodeta, ki je daroval mašo v ravanski cerkvi, je povabil domači župnik Alberto Zanier. Rode, ki je bil lepo sprejet, je pridigal v italijanščini, vernike pa je pozdravil tudi v slovenskem jeziku. Njegov obisk v Reziji je pozdravila tudi domača kulturna delavka Luigia Negro. Viden protest proti slovenski besedi je izrazil moški, ki je nosil majico z napisom »Sono Resiano Italiano – non Sloveno« (Sem Rezijan Italijan, nisem Slovenec). Protest proti slovenščini je ostal osamljen primer (Spletni vir 3). Domače rezijansko narečje, ki se čez leto ob nedeljah sliši med branjem evangelija, je bilo ob tej priložnosti prisot-

no z dvema prošnjama, ki ju je prebral kulturni delavec Sandro Quaglia, in s petjem. Glavno škofovo sporočilo za Rezijane pa je bilo »Naredite vse možno, da bi tukaj ostali na tej zemlji ...« (Spletni vir 4).

Rezijanščina je kulturno duhovno bogastvo, ki se ga danes zavedajo Rezijani – Slovenci in Rezijani – Neslovenci, ki še govorijo domače narečje. Bolj kot razprava o tem, kateremu jeziku narečje pripada, je danes pomembno vprašanje, kdo ga lahko ohranja, kdo ga lahko zapisuje, kdo ga govori in ga bo govoril v prihodnosti.

Kulturna delavka Luigia Negro na podlagi svojih izkušenj vidi možnost za ohranitev narečja predvsem v učenju slovenskega knjižnega jezika. »Z njegovo pomočjo lahko ponovno poiščemo pot do svojega narečja – predvsem tam, kjer jezik še znajo, pa ga doma ne govorijo več. Samo z znanjem italijanskega knjižnega jezika – tako kot je to sedaj – pa je pot do narečja zaprta« (Negro 2013: 107).

Literatura

NEGRO, Luigia: Rezijansko narečje: Prispevek KD Rozajanski Dum k ohranjanju domače slovenske različic. *Glasnik SED* 53 (1–2), 2013, 106–107.

STEENWIJK, Han: *Ortografia resiana – Tö jošt rozajanskë pisanjê*. Padova: CLEUP, 1994.

STEENWIJK, Han: *Tre studi resiani: Grammatica e storia sociale*. Padova: CLEUP, 1997.

STEENWIJK, Han: *Grammatica pratica resiana: Il sostantivo*. Padova: CLEUP, 1999.

STEENWIJK, Han: *Piccolo dizionario ortografico resiano / Mali bisidnik za tö jošt rozajanskë pisanjê*. Padova: CLEUP, 2005.

ŠEKLI, Matej: Rezijanščina: Geneolingvistična in sociolingvistična opredelitev. *Poznańskie Studia Slawistyczne* 8, 2015, 199–213.

Spletni viri

Spletni vir 1: GRUDEN, Tjaša: Je rezijanščina slovensko narečje? *Primorski dnevnik*. (Priloga: Jezikovne skupnosti v videmski pokrajini, Rezija 2. del); <http://www.primorski.eu/dossiers/priloge/6/42/165981>, 28. 8. 2018.

Spletni vir 2: Rezijansko narečje ne pripada ruščini – Il resiano non fa parte del russo. *Dom – Versko kulturni list*, 30. 6. 2017; https://www.dom.it/rezijansko-narecje-ne-pripada-ruscini_il-resiano-non-fa-parte-del-russo, 29. 8. 2018.

Spletni vir 3: Rezija gostila kardinala (in osamljen napis) – V dolini pod Kaninom je bila tradicionalna Šmarna miša. *Primorski dnevnik*, 16. 8. 2018; http://www.primorski.eu/stories/alpejadran/289313-rezija-gostila-kardinala-in-osamljen-napis/#.W6Np2_mxW70, 28. 8. 2018.

Spletni vir 4: Vse možno, da bi ostali v Reziji – Tutto il possibile per restare a Resia, 31. 8. 2018; https://www.dom.it/vse-mozno-da-bi-ostali-v-reziji_tutto-il-possibile-per-restare-a-resia, 29. 8. 2018.